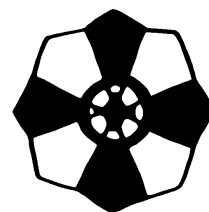

SPÅNGA BYGDEN

Nr 98

Oktober 2006

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund. Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Lunda återuppväckt	3
Ivar Ahlström död	7
Vårutflykt till idyllisk stad vid Mälaren	8
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

Omslagsbild: Spånga Järnhandel firar 30-årsjubileum 1950.

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

Box 3303 163 03 SPÅNGA

Plusgiro 26 50 62-0

Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95, Spånga

Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Med anledning av Jane Hamiltons bortgång publicerar vi ett av hennes många bidrag till Spånga-Bygden genom åren, nämligen ett från mars 1997 (nr 60) i anledning av återinvigningen av ett av våra finaste fornminnen, det stora gravfältet i Lunda med S:t Hollingers grav, populärt kallad ”Osten, limpan och korven”.

Lunda återuppväckt!

Spånga har fått tillbaka sin ”ättehage”! Lunda gravfält har röjts och rensats från alltför vild växtlighet, gravkummel och skeppssättningar framträder åter med all sin forntida glans och minnesrikedom. Till och med Sveriges TV har besökt området och skildrat allt arbete där. De omkringboende har kunnat glädjas. Den bebyggelseförtätning som har hotat störa den historiska friden har inställts.

Lunda framstår nu såsom man minns barndomens ättehagar med grästäkta gravar och ljusa björkar med en och annan fura. Också vårskimrande slånsnår och sommarblommade törnrosor där harar och fasaner kan söka skydd och människan förnöjas.

Men många i vårt nuvarande Spånga har inte klart för sig var ”Lunda hage” ligger eller hur man hittar dit. Man kan ta buss 540 (nu 116 eller 119, red:s anm.) från Spånga station och stiga av vid hållplatsen Älvkvarnsvägen. Gå denna väg norrut - den slutar vid Lunda.

Man kan med stor behållning även promenera dit från hjärtat av Solhem. Från Svandammen går man Lundagårdsvägen, korsar den bredare Kälvestavägen och fortsätter förbi Lunda kvarn. Man bör låta sig minnas att till vänster om vägen låg ”Kielfwesta by” som det står på gamla kartor, där många ”prominente” Stockholms-bor bott under årens lopp, t.ex. på 1700-talet ”Directeuren vid Ostindiska Companiet Högädle Herr Anders Plomgren”.

Den vinglösa kvarnen till höger ovanför backen är den s.k. Lilla Stampan, som tidigare stått inne i Stockholm på Brunkebergsåsen, ungefär ovanför Handelshögskolan. Den fördes ut hit på 1880-talet. Invid kvarnen låg en sten med en betydande älvkvarn. Tyvärr finns den inte kvar men har dock fått ge namn åt Älvkvarnsvägen som går en bit nedanför Lunda.

Lundagårdsvägen slutar i en rondell, sedan är det parkväg genom området. På andra sidan järnvägsspåret (numera borttaget, red:s anm.) längre fram låg den ”Lunda gård” som gett namn åt vägen.

Lunda gård 1962.

Genast uppe till höger kan man skåda det som i gamla böcker kallas socknens ståtligaste fornminne, nämligen ”Skiästa Tomten”. Ett träkors kröner en forngrav med tre stenar: osten, korven och limpan. Osten har tidigare kallats smörasken, men är nu osten ur vilken en bit är skuren! Korven har hamnat här senare än de två andra. Detta fornminne har länge varit känt och aktat. Redan vår första riksantikvarie Johannes Bureus

besökte 1624 tillsammans med kung Gustav II Adolf platsen och nämnde i sina anteckningar från besöket att smörasken var kvar.

I ”Rannsakingar om antiqviteter” från år 1682 beskrivs platsen sålunda: ”På Skiästa Tåmpten en Rundel, hvarest en kamp stått, där skall ligia en runesten, som en smörask uthuggen pas stoor som fyrmysarkula, då den ena strjdz-herren drifwit dhen andra från måltiden, wharföre han till effterdöme låtiit läggia samma sten efter smörasken, som ett stycke är avskurit, dher iempte finnes en Steen til tecken efter Bröödet, ståendes där iempte ett uthgamt Ekekårs”.

I våra dagar står nu invid inhägnaden en beskrivning av den strid som enligt dagens hävdaskildringar en gång pågick här. Gravar från folkvandringstiden, 400-800 e.Kr., var ofta försedda med stenar, men det är sällan dessa bevarats på plats till våra dagar. Så var också dessa borta, men återfanns på olika gårdar i trakten och återfördes 1926 då även ett nytt ekekors uppsattes på greve Bondes bekostnad. Inte långt härifrån har en ståtlig runsten haft sin ursprungliga plats. Dessvärre flyttades den till Hässelby slott på 1860-talet.

Smörasken på villovägar.

Spånga församling har av Ulf Skogmark, boende i Sollentuna, fått en av honom gjord oljemålning som skildrar den strid som ägde rum på platsen för korset. En skildring av striden medföljer målningen.

Stockholms stadsmuseum är ansvarig för den pågående upprensningen av Lundagravfältet som kommer att synliggöra stensättningar och gravhögar. Skyltar skall uppsättas så att besökare lättare skall hitta dessa historiska minnen.

Strax intill inhägnaden runt korset kan man i gräset se grunden till den gamla Skesta gård. Trappstenen ligger på södra sidan och mitt i grunden kan eldhärden ännu skönjas. Stanna gärna på trappstenen och se ut över det vackert röjda Lundafältet med sina minnen om alla dem som i hundratals år levat, byggt och arbetat i denna bygd för att slutligen gå till sina fäder, hedrade genom ståtliga gravar.

Jane Hamilton

Runstenen vid Hässelby slott

Vårutflykt till idyllisk stad vid Mälaren

av Carin Ljung

Ivar Ahlström död

Spånga hembygdsgille har nu i vår förlorat en av de trognaste och mest hängivna medlemmarna, nämligen Ivar Ahlström, i en ålder av 85 år.

Ivar föddes i Järvsö och flyttade tidigt till Stockholm, där han utbildade sig till ingenjör och arbetade i 40 år vid FFA, dvs Försvarets flygtekniska försöksanstalt, där han blev väl förtrogen med många olika flygplanstyper, bl a Viggen och Jas.

1949 flyttade Ivar med sin Solveig till Båtsman Stens väg i Bromsten. Han blev mycket snart intresserad av och engagerad i Hembygdsgilletts arbete, både i gården Gustafsberg vid Spånga by, och i Akalla dit Gillet flyttade under 1960-talet. Hans stora händighet gjorde att han blev utnämnd till stugfogde där, och otaliga är de mångsidiga reparationer han glatt åtog sig. Han ställde alltid upp, ingenting var omöjligt för honom, och många är de söndagar han tillbringade i Akalla där han också guidade besökarna.

När sedan Nälsta blev Gillets hembygdsgård 1985 blev han också där den som tog ett extra ansvar för gården, både i stort som smått. Han var en självskriven rådsmedlem fram till 1996, och alla äldre gillesmedlemmar kommer att med stor tacksamhet minnas Ivar som en positiv och generös stöttepelare och en god kamrat.

Gösta Garberg

Prick klockan tio den 13 maj startar bussen från Församlingshuset med 39 förväntansfulla passagerare. Resan går mot Mariefred genom ett sommarfagert landskap - den senaste veckan har drivit allt i blom, vitsippor, scilla, forsythia sida vid sida med maskrosor och blommande körsbärsträd.

Callanderska gården

När vi efter en timmes resa anländer till Mariefred stannar vi utanför Callanderska gården som numera är ett hembygdsmuseum. Där blir vi bjudna på kaffe och smörgås åtföljt av en guidning genom huset av Britt Gustafsson. Gårdens historia går tillbaka till 1500-talets slut. Från 1766 var den färggård och under 1800- och 1900-talet ägdes den av familjen

Callander som 1947 donerade gården till hembygdsföreningen. Den sista ägaren var Sofia Nordwaeger, född Callander. Hennes stora intresse var att måla av tavlorna på Gripsholms slott, och flera av kopiorna hänger i husets övervåning. Vi får se vackra textilier och märkliga köksredskap. En del möbler är original, andra är donerade till huset av olika givare. Ett jättestort dockskåp med inredning fångar vårt intresse liksom en vagga från 1700-talet.

Sedan är det dags att kliva upp i bussen igen för en liten rundtur i stadens omgivning. Vi guidas av den före detta spångabon Per Sillén, som numera bor i Mariefred. Han börjar från början med Bo Jonsson Grip, den store landägaren i Sverige på 1300-talet, som grundlade Gripsholm. Han sålde ett område utanför slottet till Kartusianorden som där upprättade ett munkkloster som fick namnet Pax Mariae (Marie fred). 1605 fick Mariefred stadsprivilegier och 1624 byggdes en kyrka på platsen för det gamla klostret.

Gripsholms slott

Vad levde man på i Mariefred för länge sedan? Det fanns tidigt ett tegelbruk här, men det lades ned på 1700-talet. Sprittillverkning startades i slutet av 1700-talet och blev en lukrativ affär. Under samma århundrade prövades också silkesmaskodling. Mariefreds tekniska fabriker tillverkade kemiska artiklar fram till 1820, då anläggningen brann ned. Jöns Jacob Berzelius stod bakom ett musteri som tillverkade äppelmust för försäljning.

Gripsholms folkhögskola kom till under 1900-talet och är numera nedlagd, men byggnaderna finns kvar och disponerades länge av Röda korset. Nu kommer drottningen dit en gång om året och delar ut priser till världens barn.

På kyrkogården ligger ett antal polska besättningsmän, som under Andra världskriget internerats i Mariefred sedan de med sina ubåtar sökt skydd i det neutrala Sverige. Där ligger också den tyske författaren Kurt Tucholsky, som flydde Tyskland under 1930-talet och bosatte sig i Mariefred där han senare dog. Varje år hålls ett Tucholskyseminarium i staden för att hylla författaren till romanen "Schloss Gripsholm" (på svenska 1957 med titeln "Gripsholms slott").

Nu börjar vår vistelse närma sig sitt slut, och jag skyndar iväg till Grafikens hus som i år firar 10-årsjubileum. Konsthallen är inrymd i den f.d. kungsladugården och visar under sommaren Madeleine Pyks utställning "Par Avion" och delar av kungens grafiksamling (insamlad av Gustav VI Adolf och ägd av vår nuvarande kung Carl XVI Gustav). Konsten är luftigt exponerad i höga, ljusa rum med brutet tak. Ett trevligt café i bottenvåningen bjuder på hembakade kakor och lunchrätter. Resten av sällskapet har följt med Per Sillén på en stadsvandring och sett bl a det gamla rådhuset av trä från 1784 samt stadspumpen med anor från 1600-talet som var i bruk ända till 1924.

Per Sillén och Gösta Garberg.

Mätta på intryck men ganska hungriga för övrigt äntrar vi vår kära buss för en vilsam hemresa till en hägrande middag.

Hembygdsgilletts höstmöte

går av stapeln lördagen den 28 oktober

klockan 14.00 i Spånga församlingshus.

Levande dragspelsmusik av de populära Notknixarna
och efter de sedvanliga mötesförhandlingarna

berättar Gunilla Bramme om sevärdheter och
sällsamheter i Västerhaninge,

dit Gillet styr kosan på sin utflykt i vår.

Hjärtligt välkomna!

**Välkomna
till
Nälsta Gård**

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
Kl. 13 - 16**

22 oktober

12 november

26 november

10 december

Nya medlemmar

Hans Antonsson, Spånga

Gunilla Flodin, Hässelby

Hans-Ola Flodin, Hässelby

Arne Jacobsson, Spånga

Anders Lindqvist, Järfälla

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079